

CENTENARI EDUARD TOLDRÀ.
EL GIRAVOLT DE MAIG, ÒPERA CÒMICA EN UN ACTE,
LLIBRET DE JOSEP CARNER I MÚSICA D'EDUARD
TOLDRÀ

Joan Alemany i Moyà

De tota la producció musical d'Eduard Toldrà, el *Giravolt de maig*, òpera còmica en un acte, amb llibret del poeta Josep Carner, destaca com un preuat diamant d'intensa puresa. Són deu escenes d'una durada de 80 minuts d'una música repleta de bellesa, elegància i sensualitat primaveral. Una música escrita amb perfectes estructures harmòniques i melòdiques, quin resultat és una ampla base de tot un teixit en què música, poesia, personatges i fantasia argumental es converteixen en una trama simbòlica, atractiva i divertida. Els vuitanta minuts de l'extraordinària qualitat de la música inspirada de Toldrà obrien nous i sorprenents camins cara a un gran futur per la música lírica catalana en el camp de l'òpera, que era gairebé inexistent en aquells anys de les primeres dècades del segle, i que jo diria, continua sent-ho en l'actualitat.

Amb *El Giravolt*, Toldrà i Carner, segurament sense proposar-s'ho, defineixen i senyalen unes directrius i uns elements del que podria ser la lírica operística catalana. Músic i poeta vivien precisament immersos en una etapa esplendorosa del panorama intel·lectual i artístic català sacsejat per noves corrents i noves idees de renovació i modernització. L'impressionisme, el cubisme, el surrealisme entre molts d'altres "ismes". Entremig de tot aquest aiguabarreg d'aires renovadors que ens venien d'una nova Europa inquieta i sensible, en el nostre país sorgiren dues grans corrents. El primer l'anomenat *Art modernista* amb marcada influència del nou art occidental, especialment arquitectònic i decoratiu, conegut com *Art Nouveau* o *Modern Styl* entre d'altres qualificatius. El segon moviment, centrat molt especialment en la poesia, literatura, filosofia i també amb arts com la música o la pintura fou el *Noucentisme*. Recordem algunes de les seves grans figures: Eugeni d'Ors, el *Xènius* del *Glossari de la Veu de Catalunya*, Josep Carner, Jaume Bofill i Mates, Francesc d'A. Galí, Guerau de Liost, Josep M. López i Picó, Víctor Català, els pintors F. Vayreda i Josep Aragay, els músics Toldrà i Mompou, entre molts més d'altres noms il·lustres. L'òpera *El Giravolt de maig* de Toldrà i Carner és una important mostra d'un art fidel als nous valors de les teories noucentistes. Entorn de sis personatges ben diferenciats es viu una fugaç i divertida trama d'intriga i aventura sota el sortilegi de l'embruix i la rauxa màgica d'una nit primaveral en què sentiments, passions i desigs transformen els personatges reals per l'ansia de viure per unes hores el que voldrien ser i que en realitat no són, fins que amb les primeres clarors de l'alba d'un nou dia el

Reembres, núm.10. Any 1996. Pàgs. 27-32.

seny s'imposa i els retorna a la realitat de la seva autèntica vida quotidiana. RAUXA i SENY, els dos grans sentiments que marquen el caràcter del nostre poble català amb tots els seus defectes i qualitats. Però això és una altra qüestió... El poeta Carner i el músic Toldrà, dos personatges importants del moviment noucentista català, profunditzen dins dels sentiments de la *rauxa* i el *seny* i ens ho serveixen amb la gràcia i la picardia d'un joc construït per a divertir, però a la vegada també ens invita a reflexionar en el rerafons de les subtileteses poètiques i gracioses plantejades en el llibret de Carner i en la música clara, inspirada i entenedora de Toldrà. Difícil missió i resultats òptims davant la complexitat dels personatges tan diferenciats i antagònics del *Giravolt*.

Tot s'esdevé en el transcurs d'una màgica nit primaveral del mes de maig, en el redós d'un modest hostel d'un petit poble de muntanya en el segle XVIII, escenari ideal per a contes d'aventures i misteris... La música ambienta la qualitat pertorbadora de l'encís sensual de la nit de primavera en la qual es descabdella l'acció. El so llunyà d'unes campanes s'esvaeix, envoltat per les primeres fosques nocturnes. S'acosta, i poc a poc desapareix, la cançó d'un pastor que passa amb el remat: "*Mes de maig, mes de maig, bella és la rosa i verd el faig. No se sap què tothom espera; el mes de maig tot s'adelerà i el desig us sobta un raig. Mes de maig, mes de maig...*". L'encant melangiós de la cançó s'esvaeix i ve una mena de silenci vívid, marcat per els afanys misteriosos de la naturalesa.

Darrera escena d'*El Giravolt de maig*

Junt a l'hostalera Jovita i el seu fidel servent Marcò, aquella embuixada nit, fan estada a l'hostal, uns personatges que se senten tots trasbalsats per el sortilegi d'unes hores perfumades, pletòriques de sentiments, sota un cel de clarors de pleniluni del mes de maig, el més bell de l'any. I somnien allò que voldrien ser i no són, fins que l'alba fresca i colorida per el sol naixent, desfà l'encantament i tot torna a la realitat sens recança ni amargor. Tot ha estat una nit somniada, però ni viscuda... Jovita, l'hostalera, i Marcò, el servent, comencen un cordial col·loqui. Ella recorda amb melangia un passat d'un amor desafortunat. Ell la seva pobra sort de ser un servent d'hostal i fa volar la seva fantasia d'una vida a la ciutat. Després van desfilant els altres personatges. Rosaura, la ballarina d'espectacles ambulants i de vida bohèmia, resolta a abandonar la seva professió i vol cercar un redós tranquil en el refugi d'un convent. Golferic, al contrari, és el seminarista de 19 anys amb la sang alterada per tantes primaveres perdudes en el silenci del seu misticisme, bojament atret per els juvenils atractius de la ballarina se sent temptat de fer realitat un somni d'amor primaveral i desconegut. Peròt el d'Armentera, bandoler ferotge, lladre de camí ral, cansat i aturmentat per els seus actes, pensa en canviar de vida i pretén trobar moltes avantatges en el tranquil establiment de l'hostal de la Jovita, el seu primer amor d'adolescent de vida tranquil·la i normal. També Jovita, per uns moments, es pregunta si no va errar d'abandonar una vida de perills i aventures, compartida amb el seu enamorat, Peròt d'Armentera, per la monòtona seguretat de la feina d'hostalera. La nit somniadora fineix i s'emporta tota la rauxa del giravolt primaveral que ha envoltat a tots els personatges. Tot retorna a l seny i a la realitat acertada o equivocada, trista o alegre de llurs autèntiques vides diàries. Tot plegat ha estat com un joc, mig carnavalesc, mig surrealista. L'obra acaba amb l'elegància i finor de les notes d'un *minuet* que ballen Rosaura, Jovita, Golferic i Peròt, i amb el comiat entre ells:

Tots alhora: Diguem-nos, bons amics, adéu-siau.

JOVITA: Sense retret i sense melangia tornem als nostres afers.

ROSAURA: Al bell palau.

PERÓT: Al lliure bosc.

GOLFERIC: a santedat suau.

JOVITA: Tornem... on érem, sense més follia.

ROSAURA: Un giravolt només, i adéu-siau.

I amb aquests mots, ajustats amb les darreres notes del *minuet*, acaba la comèdia escrita per el poeta Josep Carner i amb música d'Eduard Toldrà.

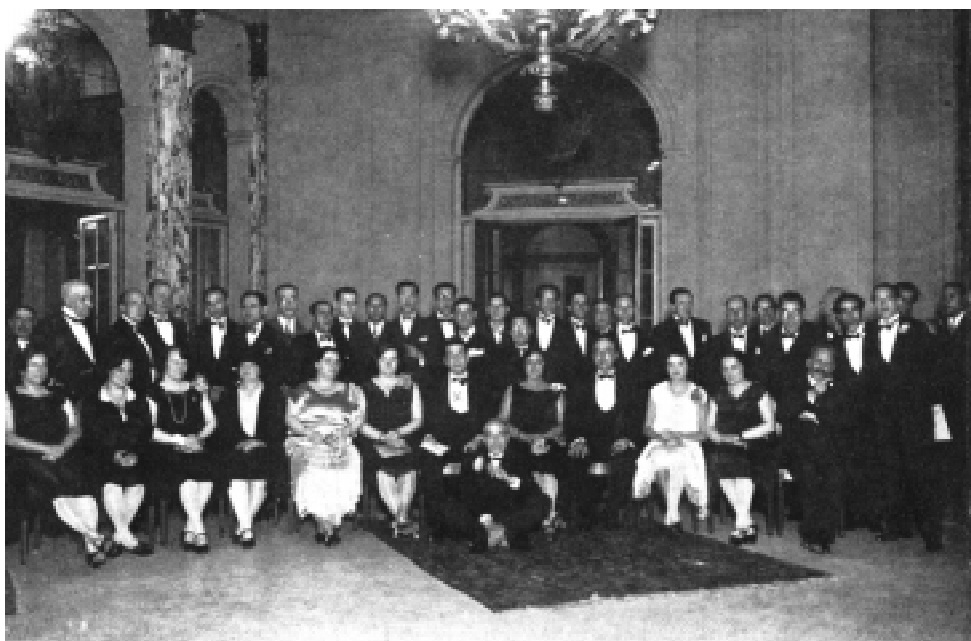
***

Com fou la gestació d'*El Giravolt de maig* ?

La idea sorgí durant una de les sessions musicals organitzades per Manuel Clauselles, secretari de l'Associació de Música de Cambra, que amb la

col·laboració de Francesc Martí i Marsà realitzaren una sèrie de concerts anomenats *Concerts Blaus*. Aquestes sessions musicals de caràcter selectiu i íntimes gaudiren de gran prestigi en el món musical de la Barcelona dels anys vint. En el període de 1926-27 es realitzà una nova sèrie sota el títol *Els poetes i els músics*. Cada sessió era dedicada a un poeta i a un músic dels més destacats de l'època. Es recitaven poesies i es cantaven cançons inspirades en les seves lletres. El 23 de gener de 1927 el poeta invitat fou Josep Carner i el ja famós músic Toldrà. L'admirat poeta noucentista recità els seus últims millors poemes i es cantaren tres cançons del compositor vilanoví amb lletres del poeta, *A muntanya*, *Cocorococ* i *Recança*. Fou una sessió memorable amb èxit total per el poeta i el músic. Al final del recital poètic-musical, Carner manifestà a Toldrà, a Causells i a Martí que tenia en projecte escriure un llibret adient per fer-ne una òpera còmica, curta però molt original per el seu ambient i personatges. Sense pensar-s'ho gaire demanà a Toldrà si es comprometia a compondre la música i aquest, sense pensar-s'ho gens, acceptà l'ofertament amb entusiasme, pensant que la idea podria ser un fet molt important en el panorama de la música catalana que en aquells moments es desenvolupava en plena renaixença i modernització.

La feina i gestació del projecte fou llarg, ja que el poeta Carner personalment no gaudia de ser un puntual complidor dels seus compromisos, i menys els originats en moments d'eufòria i alegria, però la constant i mai desanimada

Concorrents al sopar celebrat a l'antic Hotel Colon per festejar l'èxit de l'òpera

pressió del mecenes Clausells sobre el poeta i el músic, obtingué, després de molts contactes, correspondència i converses, la definitiva proposta del llibret de Carner i de les partitures de Toldrà. Aquí començà una seriosa col·laboració, sempre ben entesa de rectificacions i acoblaments entre el text i la música en les diferents situacions dels personatges en l'escena. Carner i Toldrà s'entengueren perfectament, i a principis del 1928 s'acabà l'òpera *El Giravolt de Maig*, després de 21 mesos i 4 dies exactes de la proposta feta en la sessió dels *Concerts Blaus* del dia 23 de gener de 1927.

El Giravolt de maig s'estrenà solemnement el 27 d'octubre del 1928 en el Palau de la Música Catalana sota la direcció musical del mestre Toldrà; Direcció escènica Enric Giménez; figurins i decorats Xavier Nogués i els cantants Mercè Plantada (Rosaura), Concepció Callau (Jovita), Emili Vendrell (Golferic), Conrat Giralt (Perót de l'Armentera), Joan Barrabés (Marcó), Valentí Capdevila (Corvetó) i Francesc Torra (la veu d'un pastor que canta *Mes de maig...*). L'eminent escriptor Carles Soldevila en feu la presentació amb el tema *Josep Carner i les muses*. L'èxit fou apoteòsic i l'entusiasme i els elogis a Carner i Toldrà de les personalitats més representatives de les arts i de l'intel·lectualitat es manifestaren unànimement celebrant un esdeveniment que marcava l'inici prometedor de la música operística de caràcter netament nacional català.

L'èxit es repetí en diverses ocasions i èpoques. En el Gran Teatre del Liceu de Barcelona, abans i després de la guerra, l'última a l'any 1963 en homenatge a la memòria al gran músic vilanoví desaparegut. Al llarg del temps *El Giravolt de maig* ha estat aplaudit en moltes ciutats del nostre país. Fins i tot, en els negres anys de la dictadura franquista fou estrenat, en versió castellana, en el Teatro de la Zarzuela de Madrid amb el títol de *MAYO*, ja que els traductors castellans no saberen trobar l'equivalent a la sonora i significativa paraula catalaníssima de GIRAVOLT. Consta que el públic i la crítica musical madrilenya quedaren captivats per la fina ironia dels personatges de Carner i el valor de l'encantadora música de Toldrà, que als hi dona vida. També s'ha interpretat *El Giravolt de maig* en versió de concert. Musicalment es pot gaudir de la frescor, elegància i bellesa de les subtils partitures de Toldrà i de la graciosa ironia de la claredat expressiva de la poesia de Carner, però sempre ens faltará gaudir de la totalitat dels elements que componen l'obra, i en l'espectacle de l'òpera són molts els elements, apart de la música i la lletra que, jugant, s'enllacen i es confonen, tots necessaris per copsar la total intensitat artística, expressiva i colorista de l'espectacle. Música, lletra, decorats, vestuari, coreografia i, principalment, el moviment, la mímica, l'expressivitat dramàtica o còmica, la vida de cada personatge que viuen unes històries per interessar a l'espectador. Tot això queda malmès, diluït, confós en l'economia dels elements que intervenen en l'òpera i que són suprimits en les versions de concert.

***

Vilanova i la Geltrú acaba de retre diversos actes d'homenatge en commemoració del centenari del naixement d'un dels seus fills, més il·lustres, el músic Eduard Toldrà. Han estat uns actes en conjunt esporàdics, faltats d'organització i sense l'escalf humà i popular que es mereixia la personalitat de l'artista. Fins i tot alguns d'ells faltats de la qualitat musical interpretativa exigida per l'obra creadora de Toldrà. Però l'anàlisi minucios i crític del que ha estat l'any Toldrà, és un altre tema. El que sí vull destacar i expressar és la desil·lusió que hem tingut els admiradors i antics amics del músic vilanoví, els que havíem tingut l'avinentsa d'aplaudir el seu talent com intèrpret violinista, inspirat i sensible compositor, i per damunt de tot els seus extraordinaris dots de gran director orquestral, lamentem que no s'hagi representat a la nostra vila, l'obra cim de les seves composicions, l'òpera *El Giravolt de maig*, una de les millors partitures de la música catalana del nostre segle. El centenari era la gran ocasió per donar a conèixer per primera vegada al vilanovins, aquesta importantíssima obra lírica del poeta Josep Carner i el músic Eduard Toldrà.

Difícilment es repetirà una nova ocasió. S'haurà d'esperar l'any 2062 i que els nous vilanovins del segle XXI tinguin la responsabilitat històrica d'organitzar el segon centenari de la mort del gran músic vilanoví. Evidentment, la gran majoria dels que vivim ara ja no hi serem.

Joan Alemany i Moyà, comentarista i crític musical.
Vilanova i la Geltrú, 6 de març de 1996.